

Datum van
inontvangstneming

:

23/06/2023

Zaak C-255/23

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

19 april 2023

Verwijzende rechter:

Ekonomisko lietu tiesa (Letland)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

28 maart 2023

Strafprocedure tegen:

A

B

C

D

F

E

G

SIA AVVA

SIA Liftu alianse

[OMISSIS]

BESLISSING

Riga, 28 maart 2023

De Ekonomisko lietu tiesa (economische rechter, Letland),

in de persoon van rechter [OMISSIS],

in tegenwoordigheid van [OMISSIS], openbaar aanklager van [OMISSIS], de raadsman [OMISSIS] en de verdachten A, B, C en D,

heeft ter terechtzitting kennisgenomen van het verzoek van raadsman [OMISSIS] tot indiening van een verzoek om een prejudiciële beslissing bij het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Feiten van het geding

- 1 Bij de Ekonomisko lietu tiesa is een strafzaak aanhangig tegen A, die grootschalige fraude [OMISSIS] en grootschalig witwassen ten laste wordt gelegd, B, die ambtsmisbruik met ernstige gevolgen [OMISSIS] en medeplichtigheid aan grootschalige fraude [OMISSIS] ten laste wordt gelegd, C, die ambtsmisbruik met ernstige gevolgen [OMISSIS] en medeplichtigheid aan grootschalige fraude [OMISSIS] ten laste wordt gelegd, D, die medeplichtigheid aan grootschalige fraude [OMISSIS] ten laste wordt gelegd, E en F, die grootschalig witwassen [OMISSIS] ten laste wordt gelegd, en G, die medeplichtigheid aan grootschalig witwassen [OMISSIS] ten laste wordt gelegd. In het kader van die strafzaak is een procedure ingeleid met het oog op de oplegging van dwangmaatregelen aan *zowel de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid AVVA als de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid Liftu alianse*.

Geen van de verdachten is onderworpen aan vrijheidsbenemende veiligheidsmaatregelen.

- 2 Ter zitting van 22 september 2022 heeft de openbaar aanklager bezwaar gemaakt tegen deelname op afstand, per videoconferentie, van verdachte E, een Litouws staatsburger die in Litouwen woont, aan de zittingen. De openbaar aanklager baseerde haar bezwaar op de verduidelijking van de wetgeving die op 4 november 2021 is gegeven door de algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts (hoogste rechterlijke instantie, Letland).

Op 16 oktober 2022, in de gerechtelijke fase van deze strafzaak, is van een van de raadsmanen een verzoek ontvangen om het Hof van Justitie van de Europese Unie vragen te stellen aangaande de uitlegging van bepalingen van richtlijn 2014/41/EU [van het Europees Parlement en de Raad van 3 april 2014] betreffende het Europees onderzoeksbevel in strafzaken in verband met het recht van E om, met behulp van technische middelen, op afstand deel te nemen aan de gerechtelijke fase van de zaak.

De openbaar aanklager stelde aanvankelijk dat het verzoek ongegrond was en diende te worden afgewezen; ter zitting van 26 januari 2023 heeft zij echter geen bezwaar aangetekend tegen dat verzoek, op voorwaarde dat de inwilliging ervan geen obstakels zou opwerpen voor de voortgang van de strafvervolgning.

Gronden

- 3 Gelet op de feitelijke omstandigheden van deze zaak, concludeert de verwijzende rechter dat het gerechtvaardigd is om bij het Hof van Justitie van de Europese Unie een verzoek om een prejudiciële beslissing betreffende de uitlegging van richtlijn 2014/41 in te dienen.
- 4 Artikel 140 van de Kriminālprocesa likums (Letse wetboek van strafvordering) voorziet in de regeling voor het gebruik van technische middelen bij het verrichten van procedurele handelingen. Bij wijziging van 11 juni 2020 is aan artikel 140 (dat als opschrift heeft: „Verrichting van procedurele handelingen met behulp van technische middelen”) van het Letse wetboek van strafvordering een lid 7.¹ toegevoegd, dat de mogelijkheden voor de verantwoordelijke voor de procedure om met behulp van technische middelen op afstand procedurele handelingen te verrichten, uitbreidt in gevallen dat de identiteit van de betrokkene of betrokkenen kan worden vastgesteld. Vóór voornoemde wijziging was het gebruik van technische middelen in strafprocedures gecompliceerd, aangezien een voorwaarde daarvoor was dat op de tweede locatie waar de procedurele handeling werd verricht een bevoegde persoon werd aangewezen om het goede verloop van die handeling te verzekeren.

Artikel 140 van het Letse wetboek van strafvordering luidt als volgt:

Verrichting van procedurele handelingen met behulp van technische middelen

(1) Indien de belangen van de strafprocedure zulks vereisen, kan de verantwoordelijke voor de procedure gebruikmaken van technische middelen (telefoonconferentie, videoconferentie) om procedurele handelingen te verrichten.

(2) Tijdens een procedurele handeling waarbij gebruik wordt gemaakt van technische middelen, moet worden gewaarborgd dat de verantwoordelijke voor de procedure en de personen die deelnemen aan de procedurele handeling en zich in een ander pand of gebouw bevinden, elkaar tijdens een telefoonconferentie kunnen horen dan wel elkaar tijdens een videoconferentie kunnen horen en zien.

(2¹) In het in lid 2 van dit artikel bedoelde geval wijst de verantwoordelijke voor de procedure – of instrueert hij het hoofd van de instelling die is gevestigd op de tweede locatie waar de procedurehandeling wordt verricht om dat te doen – een persoon aan om op de locatie waar deze zich bevindt het goede verloop van de procedurele handeling te verzekeren (hierna: „bevoegde persoon”).

[...]

(5) De bevoegde persoon verifieert en certificeert de identiteit van de personen die aan de procedurele handeling deelnemen, maar zich niet op dezelfde locatie bevinden als de verantwoordelijke voor de procedure.

[...]

(7) De bevoegde persoon stelt een verklaring op met vermelding van de locatie, de datum en het tijdstip van de procedurele handeling, zijn functie, zijn voor- en achternaam, de identificatiegegevens en het adres van elk van de personen die aanwezig zijn op de tweede locatie waar de procedurele handeling wordt verricht, alsmede de tot deze personen gerichte waarschuwing aangaande hun eventuele wettelijke aansprakelijkheid voor niet-nakoming van hun respectieve verplichtingen. De gewaarschuwde personen ondertekenen voornoemde waarschuwing. De verklaring vermeldt ook de onderbrekingen die zich tijdens de procedurele handeling hebben voorgedaan en het tijdstip van beëindiging van de handeling. De verklaring wordt ondertekend door alle personen die aanwezig zijn op die tweede locatie waar de procedurele handeling wordt verricht en wordt toegezonden aan de verantwoordelijke voor de procedure met het oog op opnemings ervan in het proces-verbaal van de procedurele handeling.

(7¹) De leden 2.¹, 5 en 7 van dit artikel hoeven niet te worden toegepast wanneer de verantwoordelijke voor de procedure beschikt over de mogelijkheid om met behulp van technische middelen de identiteit van de zich in een andere ruimte of ander gebouw bevindende personen vast te stellen. In de fase vóór het proces worden de procedurele handelingen vastgelegd overeenkomstig het bepaalde in artikel 143 van deze wet.

[...].

Lid 7.¹ is door de wetgever aan artikel 140 van het Letse wetboek van strafvordering toegevoegd om het gebruik van technische middelen in strafprocedures te bevorderen teneinde het verloop van die procedures te versnellen en te vereenvoudigen, met name wanneer de partijen in de strafprocedure zich in verschillende plaatsen of landen bevinden (de motivering van het overeenkomstige wetsvoorstel is te vinden op: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/629D424279F5BF0DC225856D004A9975?OpenDocument>).

- 5 Artikel 49.¹ van de Likums “Par tiesu varu” (Letse wet op de rechterlijke macht) bepaalt dat de algemene vergadering van rechters van elk van de kamers van de Senāts, als collegiaal orgaan, actuele vragen betreffende de uitlegging van rechtsregels moet bespreken om de uniforme toepassing ervan te waarborgen. De algemene vergadering van rechters van een kamer van de Senāts geeft haar antwoord op de vragen betreffende de uitlegging en toepassing van rechtsregels in de vorm van een beslissing.

Op 4 november 2021 heeft de algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts naar aanleiding van een uitleggingsvraag betreffende artikel 140, lid 7.¹, van het Letse wetboek van strafvordering de volgende uitlegging gegeven: in de eerste plaats is de rechtsmacht van de Republiek Letland, in overeenstemming met een algemeen beginsel en gelet op de territoriale werkingssfeer van het wetboek van strafvordering zoals omschreven in artikel 3 ervan, beperkt tot het nationale grondgebied. Bewijsmateriaal dat zich op het

grondgebied van een andere staat bevindt, kan worden verkregen volgens de procedure van deel C van het Letse wetboek van strafvordering, dat als opschrift “Internationale samenwerking in strafzaken” heeft. In de tweede plaats kan de procedure van artikel 140, lid 7.¹, van het Letse wetboek van strafvordering alleen worden toegepast indien de procedurele handeling wordt verricht binnen de jurisdictie van de Republiek Letland.

In de motivering van haar beslissing verwijst de algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts naar de bepalingen van richtlijn 2014/41 die zijn omgezet in het Letse wetboek van strafvordering, alsmede naar artikel 9 (“Verhoor per videoconferentie”), lid 1, van het tweede aanvullend protocol bij het Europees Verdrag aangaande wederzijdse rechtshulp in strafzaken.

De algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts heeft daarbij opgemerkt dat richtlijn 2014/41/EG tot doel heeft de samenwerking tussen de lidstaten te vereenvoudigen en te versoepelen door middel van de wederzijdse erkenning van tot bewijsverkrijging strekkende beslissingen van hun justitiële autoriteiten in strafzaken met een grensoverschrijdende dimensie.

Uit de overwegingen 2, 6 en 19 van richtlijn 2014/41 kan worden opgemaakt dat het Europees onderzoeksbevel een instrument is dat is verbonden aan de justitiële samenwerking in strafzaken als bedoeld in artikel 82, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en dat is gestoeld op het beginsel van wederzijdse erkenning van rechterlijke uitspraken en beslissingen. De belangrijkste voorwaarde voor het gebruik van het door richtlijn 2014/41 in het leven geroepen samenwerkingsinstrument is de aanwezigheid van bewijsmateriaal in een andere lidstaat.

In artikel 1, lid 1, van richtlijn 2014/41 wordt het Europees onderzoeksbevel omschreven als een door een rechterlijke autoriteit van een lidstaat (de uitvaardigende staat) uitgevaardigde of erkende rechterlijke beslissing die ertoe strekt in een andere lidstaat (de uitvoerende staat) een of meer specifieke onderzoeksmaatregelen te laten uitvoeren met het oog op het verkrijgen van bewijsmateriaal conform het bepaalde in die richtlijn. Volgens lid 3 van dat artikel kan om uitvaardiging van een EOB worden verzocht door een verdachte of een beschuldigde persoon (of namens hem door een advocaat) binnen het kader van de toepasselijke rechten op verdediging in overeenstemming met de nationale strafprocedure.

Artikel 9, lid 5, van richtlijn 2014/41 bepaalt dat de in de uitvoerende staat aanwezige autoriteiten van de uitvaardigende staat tijdens de tenuitvoerlegging van het Europees onderzoeksbevel zijn gebonden door het recht van de uitvoerende staat. Zij hebben op het grondgebied van de uitvoerende staat geen rechtshandavingsbevoegdheden, tenzij de uitoefening van deze bevoegdheden op het grondgebied van de uitvoerende staat in overeenstemming is met het recht van de uitvoerende staat en met de desbetreffende afspraken tussen de uitvaardigende autoriteit en de uitvoerende autoriteit.

Volgens richtlijn 2014/41 hebben de autoriteiten van de uitvaardigende staat geen rechtshandhavingsbevoegdheden, dat wil zeggen rechterlijke bevoegdheden, op het grondgebied van de uitvoerende staat, behoudens in specifieke gevallen. Het Europees onderzoeksbevel is een van de procedurele middelen waarmee de uitvaardigende autoriteit en de uitvoerende autoriteit kunnen overeenkomen bewijs te verkrijgen op het grondgebied van de uitvoerende staat. De toepassing van het Letse wetboek van strafvordering in een andere lidstaat zal derhalve tussen Letland en die lidstaat moeten worden overeengekomen door middel van een Europees onderzoeksbevel.

Overeenkomstig artikel 24, lid 1, van richtlijn 2014/41 kan de uitvaardigende autoriteit, indien een persoon zich op het grondgebied van de uitvoerende staat bevindt en door de bevoegde autoriteiten van de uitvaardigende staat als getuige of deskundige moet worden gehoord, een Europees onderzoeksbevel uitvaardigen om de getuige of deskundige per videoconferentie of andere audiovisuele transmissie te doen verhoren, overeenkomstig de leden 5 tot en met 7. Daarnaast wordt in dat lid uitdrukkelijk bepaald dat een uitvaardigende autoriteit tevens een Europees onderzoeksbevel kan uitvaardigen voor het verhoren van een verdachte of een beschuldigde persoon per videoconferentie of met andere audiovisuele transmissiemiddelen.

Richtlijn 2014/41 is in het Letse wetboek van strafvordering omgezet bij wijzigingen die op 26 april 2017 van kracht zijn geworden. Bij de omzetting van richtlijn 2014/41 is aan dat wetboek een nieuw hoofdstuk 83.¹, met het opschrift “Vaststelling en toezending van een Europees onderzoeksbevel met het oog op de uitvoering ervan”, toegevoegd, waarvan een van de artikelen artikel 887.³ is:

Artikel 887.³ Vaststelling van een Europees onderzoeksbevel in de gerechtelijke fase

(1) Wanneer het in de gerechtelijke fase nodig is om een procedurele handeling te verrichten op het grondgebied van een andere lidstaat van de Europese Unie, stelt de rechterlijke instantie, na beoordeling van de noodzaak en evenredigheid van die handeling in verhouding tot het onderzochte strafbare feit, een Europees onderzoeksbevel op door een specifiek formulier in te vullen. Alvorens een Europees onderzoeksbevel op te stellen, voert de rechterlijke instantie alle handelingen uit die nodig zouden zijn indien de procedurele handeling overeenkomstig deze wet zou plaatsvinden in Letland. Bij de vaststelling van het Europees onderzoeksbevel verklaart de rechterlijke instantie dat de onderzoeks- of procedurele handeling die hij van de lidstaat van de Europese Unie verlangt, voldoet aan de vereisten van deze wet.

[...].

De algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts heeft geconcludeerd dat de bepalingen van het Letse wetboek van strafvordering tot omzetting van richtlijn 2014/41 met betrekking tot de procedure voor het

verrichten van procedurele handelingen in een ander land, moeten worden beschouwd als bijzondere bepalingen bij het, als algemene rechtsregel, bepaalde in artikel 140 van dat wetboek.

- 6 De verwijzende rechter merkt op dat uit de uitlegging van artikel 140 van het Letse wetboek van strafvordering, in de versie die lid 7.¹ omvat, door de algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts blijkt dat wanneer een deelnemer aan de procedure niet onder de rechtsmacht van Letland valt, het gebruik van technische middelen voor het verrichten van procedurele handelingen enkel mogelijk is op basis van een Europees onderzoeksbevel of een ander instrument voor justitiële samenwerking. Die uitlegging behelst in wezen dat een verdachte niet met behulp van technische middelen op afstand vanuit een ander land aan de handeling kan deelnemen wanneer hij, in zijn hoedanigheid van verdachte, passief deelneemt aan de strafprocedure door als toehoorder zittingen bij te wonen, zijn mening te geven over procedurele aangelegenheden waarover tijdens de gerechtelijke fase moet worden beslist of procedurele verzoeken in te dienen.

De verwijzende rechter is het eens met het door de raadsman in zijn verzoek aangevoerde argument dat de uitvaardiging van een Europees onderzoeksbevel volgens artikel 1 van richtlijn 2014/41 tot doel heeft om bewijsmateriaal te verkrijgen, maar niet om het mogelijk te maken dat een persoon in een ander rechtsgebied deelneemt aan een gerechtelijke procedure waarin die persoon, die in een ander land woont, niet wordt gehoord als verdachte. De noodzaak om een Europees onderzoeksbevel uit te vaardigen is alleen van toepassing op de handeling waarin van de verdachte, die zich in een ander land bevindt, wordt verlangd dat hij ter zitting een verklaring aflegt, op voorwaarde dat die handeling moet worden beschouwd als bewijsverkrijging in de zin van richtlijn 2014/41.

De openbaar aanklager heeft de tenlastelegging tegen alle verdachten gefundeerd op de verklaringen van in totaal 98 personen. De hoeveelheid schriftelijk bewijs in deze zaak beslaat momenteel 42 delen (met gemiddeld 200-300 pagina's per deel). Bijgevolg zal de behandeling van deze zaak aanzienlijke tijd vergen.

Zoals de algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts heeft uitgelegd, zou de verwijzende rechter, om te bewerkstelligen dat verdachte E, wiens verblijfplaats Litouwen is, met behulp van technische middelen op afstand kan deelnemen aan de behandeling van de zaak in Letland, de Litouwse rechter in het kader van het Europees onderzoeksbevel moeten verzoeken de deelname van E op afstand gedurende een langere periode mogelijk te maken. Hoewel de uitvoerende autoriteit van het Europees onderzoeksbevel kan verzoeken dat de kosten (artikel 21 van richtlijn 2014/41) voor het verlenen van die langdurige rechtsbijstand worden vergoed, is de verwijzende rechter de opvatting toegedaan dat de uitvaardiging van een Europees onderzoeksbevel om de passieve deelname van de verdachte aan zittingen te waarborgen onevenredig is in de zin van artikel 6 van richtlijn 2014/41.

Verdachte E wordt beschuldigd van grootschalig witwassen (een bijzonder ernstig strafbaar feit). Artikel 464, lid 1, van het Letse wetboek van strafvordering bepaalt weliswaar dat de rechter kennis kan nemen van een zaak zonder dat de verdachte daaraan deelneemt indien de verdachte herhaaldelijk en zonder geldige reden niet op zittingen is verschenen, of indien de verdachte de rechter heeft verzocht om de zaak zonder zijn deelname te behandelen, maar die bepaling is niet van toepassing op strafzaken die bijzonder ernstige strafbare feiten betreffen. Dat betekent dat bij het onderzoek van bewijsmateriaal in het kader van de tenlastelegging tegen E de deelname van E verplicht is, ook als de verdachte zelf niet aan de zittingen wenst deel te nemen. De omvang van de zaak waarin verdachte E wordt beschuldigd en de uitlegging door de algemene vergadering van rechters van de strafkamer van de Senāts impliceren in wezen dat de verdachte regelmatig en gedurende een langere periode zou moeten verschijnen op rechtszittingen in Letland, dan wel dat de Litouwse rechter in het kader van een Europees onderzoeksbevel zou moeten worden verzocht de mogelijkheid van deelname op afstand voor een langere periode te verzekeren.

Aangezien de vraag is gerezen of richtlijn 2014/41 van toepassing is op de deelname van een verdachte aan zittingen waarop hij geen verklaring aflegt in die hoedanigheid, moet het Hof van Justitie van de Europese Unie overeenkomstig artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden verzocht duidelijk te maken of richtlijn 2014/41 op een dergelijke deelname van toepassing is.

- 7 Van de getuigenverklaringen van 98 personen waarop de openbaar aanklager haar tenlastelegging heeft gebaseerd, houden er twaalf verband met het aan E ten laste gelegde strafbare feit van witwassen. Tot de datum van vaststelling van deze beslissing zijn elf getuigen en twee deskundigen gehoord (van wie de getuigenverklaringen geen betrekking hebben op de aanklacht tegen E).

Artikel 464, lid 3, van het Letse wetboek van strafvordering bepaalt dat een strafzaak met meerdere verdachten kan worden behandeld zonder deelname van een verdachte wanneer ter zitting aan andere verdachten ten laste gelegde feiten worden onderzocht, indien de deelname van de betrokken verdachte aan die zitting niet noodzakelijk is en die verdachte de rechtbank te kennen heeft gegeven dat hij niet aan de zitting in kwestie wenst deel te nemen. Dat betekent dat E niet verplicht is om deel te nemen aan zittingen waarop getuigen worden gehoord wier verklaringen niet zullen worden gebruikt voor zijn vervolging. De verdachte zelf wenst niet aanwezig te zijn bij het horen van die getuigen.

Ingevolge artikel 478, lid 2, van het Letse wetboek van strafvordering moet de rechter, indien een prejudiciële beslissing van het Hof van Justitie van de Europese Unie betreffende de uitlegging of de geldigheid van een bepaling van Unierecht noodzakelijk is voor de beslechting van een specifiek geschil, kwesties die niet duidelijk zijn verwijzen naar het Hof van Justitie van de Europese Unie, in de vorm van een met redenen omklede beslissing, en tegelijkertijd de behandeling

van de strafprocedure schorsen tot de datum waarop de prejudiciële beslissing van kracht wordt.

De verwijzende rechter wijst erop dat op het moment van vaststelling van de onderhavige beslissing nog zo'n zestig getuigenverklaringen die geen verband houden met de aanklacht tegen E moeten worden onderzocht. Indien de verwijzende rechter zou besluiten de behandeling van deze strafzaak te schorsen, zou dat het aanzienlijk moeilijker maken om de procedure binnen een redelijke termijn te voltooien. Bijgevolg zal de zaak ten minste moeten worden voortgezet totdat het bewijs waarop de aanklacht tegen E is gebaseerd aan een onderzoek is onderworpen.

Dictum

Op grond van [OMISSIS] artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

besluit deze rechter

het Hof van Justitie van de Europese Unie de volgende prejudiciële vragen voor te leggen:

1. Staan artikel 1, lid 1, artikel 6, lid 1, onder a), en artikel 24, lid 1, tweede alinea, van richtlijn 2014/41 niet in de weg aan een regeling van een lidstaat op grond waarvan een persoon die in een andere lidstaat verblijft, als verdachte per videoconferentie aan een gerechtelijke procedure kan deelnemen zonder dat er een Europees onderzoeksbevel is uitgevaardigd, wanneer deze verdachte in die fase van de gerechtelijke procedure niet wordt verhoord en er dus geen bewijsverkrijging plaatsvindt, indien de persoon die de procedure leidt in de lidstaat waar de zaak wordt behandeld de mogelijkheid heeft om met behulp van technische middelen de identiteit van de persoon die zich in de andere lidstaat bevindt vast te stellen en de rechten van verdediging van die persoon en de bijstand door een tolk worden gewaarborgd?

2. Indien de eerste prejudiciële vraag bevestigend wordt beantwoord, kan de instemming van de te horen persoon dan een criterium of autonome of aanvullende voorwaarde vormen voor de deelname per videoconferentie van die persoon aan een gerechtelijke procedure wanneer er geen bewijsverkrijging plaatsvindt, indien de persoon die de procedure leidt in de lidstaat waar de zaak wordt behandeld de mogelijkheid heeft om met behulp van technische middelen de identiteit van de persoon die zich in de andere lidstaat bevindt vast te stellen en de rechten van verdediging van die persoon en de bijstand door een tolk worden gewaarborgd?

Deze beslissing is niet vatbaar voor hoger beroep.

[OMISSIS]

[Handtekening van de rechter]